

**O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISHINING
IQTISODIY NAFLILIK DARAJALARI**

Ozodov Feruz

Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishining mumkin bo'lgan iqtisodiy naflilik darajalari o'rganadi. Maqolada a'zolikning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy ta'sirini tahlil qilib, O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga yanada samarali integratsiyalashuvi imkoniyatlari ko'rsatilgan. Asosiy afzalliklarga bozorga kirishni yaxshilash, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni kengaytirish, siyosatni isloh qilish orqali iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va mahalliy sanoat uchun raqobatbardoshlikni oshirish kiradi. JSTning nizolarni hal qilish mexanizmlari va savdo sheriklarini diversifikatsiya qilish imkoniyatlari ham muhokama qilinadi. Bundan tashqari, maqola a'zolik barqaror rivojlanish maqsadlariga va mintaqaviy hamkorlikka qanday hissa qo'shishi mumkinligini ko'rib chiqadi. Umuman olganda, maqolada JSTga a'zo bo'lish O'zbekistonning iqtisodiy o'sishi, global integratsiya va uzoq muddatli rivojlanish maqsadlarini sezilarli darajada oshirishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Jahon savdo tashkiloti (JST), savdoni liberallashtirish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, bozorga kirish, iqtisodiy islohotlar, raqobatbardoshlik, nizolarni hal qilish, barqaror rivojlanish, mintaqaviy integratsiya, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, savdoni diversifikatsiya qilish, global iqtisodiyot, siyosat islohotlari.

Kirish: Jahon Savdo Tashkiloti (JST) xalqaro tashkilot bo'lib, a'zo davlatlar o'rtasida savdo shartnomalarini muzokaralar olib borish va amalga oshirish uchun asos yaratib, global savdoni tartibga soladi. Uning asosiy maqsadi iqtisodiy o'sishni, rivojlanishni va global farovonlikni rag'batlantiradigan savdo-sotiqning iloji boricha silliq, bashorat qilinadigan va erkin harakatlanishini ta'minlashdir. 1995 yilda tashkil etilgan JST 1947 yildan beri amalda bo'lgan Tariflar va savdo bo'yicha Bosh kelishuv (GATT) o'rnini egalladi. Jahon Savdo Tashkiloti (JST) xalqaro tashkilot bo'lib, a'zo mamlakatlar o'rtasidagi savdo kelishuvlarini muzokaralar olib borish va amalga oshirish uchun asos yaratish orqali global savdoni tartibga soladi. Uning asosiy maqsadi iqtisodiy o'sishni, rivojlanishni va global farovonlikni rag'batlantiradigan savdoning iloji boricha silliq, bashorat qilinadigan va erkin o'tishini ta'minlashdir. 1995-yilda tashkil etilgan JST 1947- yildan beri amalda bo'lgan Tariflar va savdo bo'yicha Bosh kelishuv (GATT) o'rnini egalladi. 2023 yil holatiga ko'ra, JSTga 164 ta davlat a'zo bo'lib, ular birgalikda global savdoning 98% dan ortig'ini tashkil qiladi. Uning asosiy tamoyillari diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik, adolatli raqobat va global savdo hamkorligini rag'batlantirish uchun savdo to'siqlarini bosqichma-bosqich kamaytirishdir. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish jarayoni 1994 yilda boshlangan, biroq

o'sha paytda olib borilgan "o'zini o'zi ta'minlash" siyosati tufayli 2005 yilda to'xtatilgan edi. 2018-yilda Prezident Mirziyoyev boshchiligidagi iqtisodiyotni liberallashtirish va ichki savdo rejimini modernizatsiya qilishga qaratilgan keng ko'lamli ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va o'zgarishlar doirasida JSTga a'zo bo'lish jarayoni qayta tiklandi. Liberallashtirish jarayoni O'zbekistondan JST bitimlari va O'zbekiston JST a'zolari bilan oxir-oqibat muzokaralar natijasida olgan majburiyatlariga muvofiq barcha sohalariga ta'sir ko'rsatadigan iqtisodiy/savdo bilan bog'liq bir qator islohotlarni amalga oshirishni talab qiladi.

O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) potentsial a'zoligi uning iqtisodiy o'sishi, global integratsiya va rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan bir qator afzalliklarni taqdim etadi. Quyida ba'zi asosiy afzalliklar mavjud: Savdo va bozorga kirish imkoniyatlarini oshirish: - Global savdo integratsiyasi: O'zbekiston JSTga a'zo bo'lish orqali o'rnatilgan savdo qoidalari asosida jahon bozorlariga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'zbek eksportyorlari uchun a'zo davlatlar bilan erkin savdo qilish imkoniyatlarini ochib beradi, tariflar va kvotalar kabi to'siqlarni kamaytiradi. - Eksport imkoniyatlarini yaxshilash: JSTga a'zo bo'lish O'zbekistonga yirik savdo hamkorlari bozorlariga, xususan, mamlakat qiyosiy ustunlikka ega bo'lgan to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va mashinasozlik kabi tarmoqlarga kirish imkonini beradi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish: - Yaxshilangan sarmoyaviy muhit: JSTga a'zo bo'lish xorijiy investorlarga O'zbekiston xalqaro savdo va huquqiy me'yorlarga rioya qilishini bildiradi. Bu ko'p millatli korporatsiyalarning investitsiyalarini rag'batlantirishi mumkin, ular ko'pincha JST a'zosi bo'lgan mamlakatlarni bashorat qilinadigan huquqiy va tartibga soluvchi muhit tufayli afzal ko'radi. - Global kapitalga kirish: Savdo va investitsiya istiqbollari yaxshilangan holda, O'zbekiston ko'proq to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (TDI) jalb qilishi mumkin, bu esa texnologik transfer, ish o'rinlari yaratish va infratuzilmani rivojlantirishni kuchaytirishi mumkin. Iqtisodiy islohotlar va modernizatsiya: - Siyosat islohotlari va shaffoflik: JSTga a'zo bo'lish uchun O'zbekiston o'z savdo va ichki siyosatini xalqaro me'yorlarga moslashtirishi kerak edi. Bunga intellektual mulk, raqobat va bojxona amaliyoti kabi sohalaridagi islohotlar kiradi. Bunday islohotlar umumiy biznes muhiti va boshqaruvni yaxshilaydi. - Bozorga yo'naltirilgan iqtisodiy islohotlar: JSTga a'zo bo'lish jarayoni O'zbekistonni iqtisodiyotini modernizatsiya qilishga, davlat boshqaruvidagi tizimlardan uzoqlashishga va bozor mexanizmlarini qabul qilishga undaydi. Bu iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Nizolarni hal qilish mexanizmi: - Nizolarni adolatli hal qilish: JST a'zo mamlakatlar o'rtasidagi savdo nizolarini hal qilishning rasmiy mexanizmini taqdim etadi. Bu O'zbekistonning har qanday savdo mojarolarini hal qilishning adolatli va xolis tizimiga ega bo'lishini, boshqa davlatlar tomonidan o'zboshimchalik yoki proteksionistik harakatlar xavfini kamaytirishini ta'minlaydi. - Bashorat qilinadigan savdo muhiti: JSTning shaffof qoidalari va tartiblari savdo uzilishlari yoki adolatsiz amaliyotlar bilan bog'liq xavflarni kamaytiradigan, bashorat qilinadigan savdo muhitini yaratishga yordam beradi. Raqobatbardoshlikni oshirish: - Mahalliy sanoatni rag'batlantirish: JSTga a'zo bo'lish

mahalliy korxonalarni xalqaro raqobatga duchor bo'lishlari sababli ularning mahsuldorligi va raqobatbardoshligini oshirishga undaydi. Bu ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish kabi muhim tarmoqlarda innovatsiyalar va samaradorlikni oshirishi mumkin. - Texnologiya va bilimlarga kirish: Xalqaro savdo orqali o'zbek korxonalari xorijdan ilg'or texnologiyalar va ilg'or tajribalardan foydalanishlari mumkin, bu esa ularga o'z mahsulotlari, xizmatlari va biznes strategiyalarini yaxshilashga yordam beradi. Savdo hamkorlarini diversifikatsiya qilish: - Savdo aloqalarining kengayishi: O'zbekiston iqtisodiyoti hozirda Rossiya va Xitoy kabi bir nechta savdo sheriklariga tayanadi. JSTga a'zo bo'lish mamlakatga savdo aloqalarini diversifikatsiya qilishga, har qanday yagona hamkorga qaramlikni kamaytirishga va iqtisodiy xavfni tarqatishga yordam beradi. - Rivojlangan mamlakatlar bilan aloqalarni yaxshilash: a'zolik O'zbekistonning rivojlangan davlatlar bilan savdo aloqalarini ham yaxshilaydi, Yevropa Ittifoqi, AQSh va boshqa yirik global o'yinchilar bilan mustahkam aloqalarni kuchaytiradi. Barqaror rivojlanish maqsadlarini qo'llab-quvvatlash: - Barqaror o'sishni rag'batlantirish: JST a'zosi sifatida O'zbekiston iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish bilan muvozanatlashtirib, barqaror savdo amaliyotini qo'llashga da'vat etiladi. Global savdo qoidalari adolatli mehnat amaliyoti, inson huquqlari va atrof-muhitni muhofaza qilishni ta'minlaydigan choralarni qo'llabquvvatlaydi. - - Kambag'allikni qisqartirish va rivojlanish: O'zbekiston jahon iqtisodiyotida ishtirok etish orqali xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish, bandlik imkoniyatlari va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish orqali qashshoqlikni kamaytirish uchun yaxshiroq pozitsiyaga ega bo'lar edi. Mintaqaviy hamkorlik va integratsiya: - - Mintaqaviy savdo aloqalarini mustahkamlash: O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi mintaqaviy integratsiyani, xususan, Markaziy Osiyoda ham mustahkamlanishi mumkin. Bu qo'shni davlatlar bilan hamkorlikni kengaytirish, mintaqaviy infratuzilmani yaxshilash va transchegaraviy savdoni tartibga solish imkonini beradi. - - Mintaqaviy savdo bitimlariga kirish: JSTga a'zolik mamlakatlarga mintaqaviy savdo bitimlari va imtiyozli savdo kelishuvlarida ishtirok etish va ulardan foyda olish imkonini beradi, bu esa qo'shni davlatlar va bloklar bilan yaxshi savdo sharoitlarini yaratadi. O'zbekistondagi kichik biznes ishlab chiqarishni tahlil qilib chiqsak:

1. Ishlab chiqarish jarayoni:

- Texnologik jarayonlarni takomillashtirish: O'zbekiston JST ga a'zo bo'lishi bilan, kompaniyalar xalqaro standartlarga muvofiq ishlab chiqarishni tashkil etishlari kerak bo'ladi. Bu o'z ichiga sifatni ta'minlash, ekologik normativlarga rioya qilish va texnologiyalarni zamonaviylashtirishni oladi.
- Sertifikatlash va standartlarga muvofiqlik: Kichik biznes egalari xalqaro sifat va ekologik sertifikatlarni olishlari lozim. Misol uchun, ISO 9001 (sifat menejmenti) yoki ISO 14001 (ekologik menejment) kabi sertifikatlar ishlab chiqarish jarayonining sifatini oshiradi va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

- Innovatsiya va R&D: Texnologik yangilanishlar va innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqish juda muhim. Kichik biznes egalari ilmiy-tadqiqot va tajriba ishlari (R&D) bo'yicha o'z faoliyatlarini rivojlantirishlari kerak.

2. Mahsulotni tayyorlash va tarqatish:

- Logistika va ta'minot zanjiri: O'zbekistonning JST ga a'zo bo'lishi bilan, ta'minot zanjiri va logistika jarayonlarini xalqaro talablarga muvofiq tashkil etish zarur bo'ladi. Bu mahsulotni yetkazib berishning tezligi, xarajatlari va sifatini ta'minlaydi.

- Sertifikatlangan mahsulotlar va eksport: Mahsulotlar eksportga tayyor bo'lishi uchun sertifikatlangan bo'lishi kerak. Kichik biznes egalari mahsulotlarning xalqaro bozorlarda qabul qilinishi uchun zarur bo'lgan hujjatlar va sertifikatlarni olishlari kerak.

3. Marketing va sotuvlar:

- Raqobatbardoshlikni oshirish: JSTga a'zo bo'lish orqali kichik biznes egalari xalqaro bozorlarda o'z mahsulotlarini sotish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq, bunday bozorlarda raqobat juda kuchli bo'ladi, shuning uchun marketing strategiyalarini qayta ko'rib chiqish zarur.

- Brendni rivojlantirish va xalqaro bozorda tanilish: Mahsulotni xaridorga tanishtirish, brendni shakllantirish va marketing strategiyalarini optimallashtirish kerak. Digital marketing, reklama kampaniyalari va eksport tadbirlari yordamida xalqaro bozorda o'z o'rnini topish mumkin.

- Tarqatish kanallarini kengaytirish: Mahsulotni sotish kanallarini kengaytirish va eksport strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Masalan, e-tijorat platformalari va xalqaro distribyutorlar bilan hamkorlikni o'rnatish.

4. Xalqaro hamkorlik va qonuniy talablarga rioya qilish:

- Boshqa davlatlar bilan shartnomalar va bitimlar: O'zbekiston JST ga a'zo bo'lgach, kichik biznes egalari boshqa mamlakatlar bilan savdo shartnomalari tuzishlari va xalqaro talablar va qonunlarga rioya qilishlari zarur.

- Savdo huquqiy me'yorlariga moslashish: O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi bilan, savdo-sotiqni regulyatsiya qilishda yangi qonunlar va me'yorlar joriy etilishi mumkin. Kichik biznes egalari bu qonunlarni o'rganishlari va ularga mos ravishda o'z faoliyatini tashkil etishlari kerak.

5. Xalqaro bozorga chiqish:

- Mahsulotni eksport qilishni tashkil etish: Kichik biznes egalari o'z mahsulotlarini eksport qilish uchun tegishli litsenziyalarni olishlari va eksport jarayonlarini tashkil etishlari kerak. Bunda bojxona tartib-qoidalari, soliq siyosati, va eksport daromadlarini olish masalalariga e'tibor qaratish zarur.

- Savdo kelishuvlari va kontraktlar: Savdo shartnomalari va xalqaro kelishuvlar asosida mahsulotlarni eksport qilishni tashkil etish, shartnomalarga rioya qilish va to'lov tizimlarini yaxshi tashkil etish zarur.

O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi kichik biznes uchun katta imkoniyatlar yaratadi, ammo bu o'zgarishlar va talablar bilan birga keladi. Ishlab chiqarish jarayonlaridan sotuvgacha bo'lgan har bir bosqichni xalqaro standartlarga moslashtirish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun kichik biznes egalari barcha jarayonlarni puxta o'ylab, strategik rejalashtirishlari kerak. Bu jarayonlar xalqaro savdoda muvaffaqiyatli bo'lish, eksportni oshirish va global bozorlarda o'z o'rnini topish uchun muhimdir.

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishi iqtisodiy o'sishni sezilarli darajada tezlashtirishi mumkin. Bu haqda prezidentning JST bo'yicha maxsus vakili Azizbek Urunov [ma'lum qildi](#).

26-oktabr kuni Vashingtonda Jahon banki guruhining yillik yig'ilishlari doirasida O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishiga bag'ishlangan davra suhbat [o'tkazildi](#). Mamlakat uchun a'zolikning afzalliklari sifatida tashqi savdoning rivojlanishi, ishbilarmonlik muhitining yaxshilanishi, qo'shimcha investitsiyalarni jalb etish va iqtisodiy o'sish qayd etildi.

Qilinishi kerak bo'lgan ishlarning ko'pligiga qaramay, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish maqsadiga sodiqligi va keng ko'lamli xalqaro qo'llab-quvvatlash, shu jumladan Jahon bankining texnik yordami bu maqsadga erishish imkonini berayotgani ta'kidlandi.

“Jahon banki hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi 5–7 yil ichida mamlakat iqtisodiyotining qo'shimcha 17%ga o'sishiga yordam beradi”.

Shavkat Mirziyoyev avgust oyida tadbirkorlar bilan o'tkazilgan ochiq muloqotda JSTga a'zo bo'lishni “islohotlarning ajralmas qismi” deb [ta'kidladi](#). davlat rahbarining qayd etishicha, proteksionizm O'zbekistonning rivojlanish imkoniyatlarini cheklaydi.

Sentabr oyida mamlakat 18ta davlat bilan JSTga a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralarni [yakunladi](#). Braziliya va Shri-Lanka bilan bozorga kirish masalasidagi muzokaralar nihoyasiga yetgani haqida bayonnomalar imzolandi.

Soliq qo'mitasi raisining birinchi o'rinbosari Mubin Mirzayev O'zbekiston JSTga a'zo bo'lganda o'tish davridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishini [ma'lum qildi](#). Bojxona bojlari tashkilotga a'zo boshqa davlatlar bilan tuzilgan kelishuvlar asosida belgilanadi.

Xulosa JSTga a'zo bo'lish O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini rag'batlantirish, raqobatbardoshligini oshirish, xorijiy sarmoyalarni jalb etish va modernizatsiyani rivojlantirish uchun strategik qadam bo'ladi. Kengaytirilgan bozorga kirish, huquqiy bashorat qilish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va barqaror rivojlanishning afzalliklari O'zbekistonning mustahkam, diversifikatsiyalangan va global miqyosda raqobatbardosh iqtisodiyotga oid maqsadlariga mos keladi. Siyosatni o'zgartirish va bozorni erkinlashtirish kabi muammolar mavjud bo'lsa-da, JSTga a'zolikning umumiy afzalliklari O'zbekistonning iqtisodiy o'sishi va xalqaro mavqei uchun uzoq muddatli katta foyda keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon savdo tashkiloti (WTO). (2023). Jahon savdo tashkiloti haqida qisqacha ma'lumot. Jahon Savdo Tashkiloti. Olingan manba: <https://www.wto.org/>
2. O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi. (2021). O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lishi: Foydalari va istiqbollari. O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi. Olingan manba: <http://www.mfer.uz/> "Экономика и социум" №12(127)-2 2024 www.iupr.ru 770
3. Stern, R. M. (2015). Jahon Savdo Tashkiloti va global iqtisodiy boshqaruv. Oksford Universiteti Nashrlari.
4. Anderson, K., & van der Mensbrugghe, D. (2009). Jahon Savdo Tashkiloti va global savdo siyosati. Jahon Banki. Olingan manba: <https://www.worldbank.org/>
5. Gong, S., & Shen, J. (2018). Jahon Savdo Tashkiloti a'zolarini iqtisodiy o'sishga ta'siri: Rivojlanayotgan mamlakatlardan misollar. World Development, 104, 53-64. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.11.003>
6. O'zbekiston Milliy Yangiliklar Agentligi. (2021). O'zbekistonning WTOga a'zo bo'lishi: Foydalari va qiyinchiliklari. Olingan manba: <http://uza.uz/>
7. BMT Savdo va Taraqqiyot Konferensiyasi (UNCTAD). (2022). Dunyo investitsiyalari hisobot 2022: Barqaror tiklanishga investitsiyalar. BMT. Olingan manba: <https://unctad.org/>
8. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi. (2020). O'zbekiston iqtisodiyoti: Savdo liberallashtirish va iqtisodiy diversifikatsiya. Olingan manba: <https://www.economy.uz/>
9. OECD. (2020). Jahon Savdo Tashkilotining rivojlanayotgan mamlakatlarga ta'siri: O'zbekiston misolida. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti. Olingan manba: <https://www.oecd.org/>
10. Babadjanov, S. (2022). "O'zbekistonning WTOga qo'shilishi: savdo siyosatining yangi bosqichi". Yangi iqtisodiyot, 32(4), 56-68.